

Úloha a miesto socialistického súťaženia pri mobilizácii tvorivých síl vojakov a vojenských kolektívov

V súčasnom období narastania zložitosti plnenia úloh výchovy a výcviku vojakov v ČSLA vystupuje stále viac do popredia úloha širšieho ovplyvňovania uvedomelej aktivity a iniciatívy, mobilizácie všetkých tvorivých síl jednotlivcov aj celých kolektívov, širokým využívaním socialistického súťaženia. Ako bolo zdôraznené ministrom národnej obrany ČSSR, armádnym generálom Martinom Dzúrom na celarmádnej ideologickej konferencii 24. 3. 1980, „Celkové výsledky minulého výcvikového roku i skúsenosti zo zimného výcvikového obdobia, svedčia o pozitívnom vývoji na mnohých úsekoch činnosti ČSLA. Významnou mierou sa na tom podieľa rozvoj socialistického súťaženia, ktoré má bohaté tradície v celej našej armáde. Stalo sa dôležitou metódou pracovnej a mravnej výchovy vojakov, ktorú využívame pri upevňovaní ich morálno-politických vlastností.“

Proces rozvíjania socialistického súťaženia, ako proces mobilizácie tvorivých síl vojakov a vojenských kolektívov je úzko spätý s celým procesom komunistickej výchovy vojakov, spolu s ním sa významne zúčastňuje na utváraní osobnosti vojaka — obrancu a budovateľa socialis-

tickej vlasti a na stmelovaní vojenských kolektívov, v ktorých komunistická ideológia zameraná, spolu so súdružskými vzťahmi vzájomnej zodpovednosti, úcty a dôvery, spolu s uvedomelou činnosťou umocňujú tvorivú aktivitu jednotlivcov. Ako poznamenal K. Marx: „...sám spoločenský kontakt vyvoláva súťaživosť a zvláštne povzbudenie životnej energie.“ [Marx, K.: Kapitál I. Praha 1953, s. 351.] V procese socialistického súťaženia sa výrazne upevňuje jednota celospoločenských a individuálnych záujmov všetkých príslušníkov vojenského kolektívu. Preto je potrebné považovať socialistické súťaženie, ako prejav aktívneho, uvedomeleho prístupu vojakov k plneniu úloh vojenskej služby za neoddeliteľnú súčasť výchovy a výcviku.

Skúsenosti z jednotiek a útvarov potvrdzujú veľký význam a nezastupiteľné miesto socialistickej súťaže v tomto procese. Tam, kde sa uzatvárajú hodnotné kolektívne a individuálne záväzky, býva zrejmy aj rapidný pokles negatívnych javov v oblasti morálno-politického stavu, organizovanosti, disciplíny, ktoré do vtedy nebolo možné prekonávať žiadnymi inými prostriedkami a metódami. Ako ho-

lo zdôraznené na 15. zasadaní ÚV KSČ, „Prax potvrdzuje, že všade, kde nie je súťaženie formálne, kde pôsobí ako účinný nástroj zvyšovania výroby, je súčasne aj dôležitým prostriedkom výchovnej činnosti.“ (Zasadanie Ústredného výboru Komunistickej strany Československa v dňoch 25. a 26. marca 1980. Bratislava, Pravda 1980, s. 13.)

Pod vplyvom socialistického súťaženia v ČSĽA sa spravidla rýchlo zlepšujú vzájomné vzťahy medzi veliteľmi a podriadenými, medzi staršími a mladšími vojakmi, upevňuje sa disciplína a organizovanosť, rastie stmelenosť vojenských kolektívov, súťažiacich o získanie alebo udržanie titulu „Vzorný kolektív“. Viac miesta v nich nachádza súdružská kritika a sebakritika, znižuje sa priestor pre faľošné kamarátstvo a posilňuje sa snaha navzájom si pomáhať, ktorá sa prejavuje napríklad rozmachom hnutia 1 + 1 a 1 + 2, prehlbuje sa snaha starších vojakov prispievať svojimi skúsenosťami v prospech celého kolektívu. Súdružská pomoc a zdravá vnútrokolektívna atmosféra pomáhajú súťažiacim vyvíjať potrebnú aktivitu, vôľové úsilie a snahu prekonať seba samého pri plnení svojho záväzku.

V. I. Lenin ukazoval, že socialistická súťaž je metódou hospodárskej výstavby socializmu a zároveň veľmi dôležitou formou medziľudských vzťahov. Z morálneho a etického hľadiska je socialistická súťaž predovšetkým formou súdružskej spolupráce ľudí. Kolektív vojenskej jednotky alebo útvaru je schopný uskutočňovať náročnú a systematickú kontrolu plnenia prijatých záväzkov a kritérií socialistickej súťaže jednotlivých svojich príslušníkov a to kontrolu často účinnjšiu než veliteľ, náčelník, alebo ním vytvorené orgány. Predovšetkým dbá na to, aby sa nesúťažilo len prostým plnením zvyšajúcich povinností. „Poslaním záväzkov je oveľa viac, než púhe plnenie povinností, ich zmyslom je usmerňovať úsilie ľudí na prekonávanie stanovených noriem a pri ich plnení poskytovať pomoc mladším, menej skúseným vojakom. Úlohou socialistického súťaženia je **mobilizovať vojakov** na dosiahnutie maximálnych ukazateľov v ich práci, prispievať k formovaniu ich ideového presvedčenia, pomáhať smerovať vojenských kolektívov, upevňovať ozdušie náročnosti a dôsledného dodržiavania zásad komunistickej morálky“ — zdôrazňuje náčelník Hlavnjej politickej správy Sovietskej armády A. A. Jepišev.

V obsahovom zameraní socialistického súťaženia v ČSĽA, ktoré vychádza z Rozkazu ministra národnej obrany ČSSR pre

prípravu vojsk vo výcvikovom roku, je preto z hľadiska špecifiky rôznych útvarov a zariadení položený dôraz na zvyšovanie ideovej pripravenosti, morálno-politických a morálno-bojových vlastností vojakov, na vysokú úroveň plnenia výcvikových noriem, efektívne využívanie času, vymedzeného na výcvik, zvládnutie, využívanie a hospodárnu prevádzku zbraní a bojovej techniky.

Za jednu z hlavných príčin toho, že socialistické súťaženie neplní všade svoje poslanie pri mobilizácii tvorivých síl vojakov a vojenských kolektívov, možno označiť formalizmus. Formalizmus v socialistickej súťaži chápeme ako negáciu dynamického rozvoja aktivity vojakov, zamieňanie každodennej výchovnej a organizátorskej práce s ľudmi vonkajšou okázalosťou a halasom, hromadením všetkých údajov a informácií a ťažkopádny formami hodnotenia. Formalizmus vyklieštuje zo súťaženia živý obsah a znižuje tvorivú aktivitu vojakov.

Nerešpektovanie dialektickej jednoty kvantitatívnych a kvalitatívnych ukazateľov vedie k zľahčovaniu podmienok súťaže, k znižovaniu náročnosti úloh a hodnotenia ich plnenia. Socialistickú súťaž treba hodnotiť náročne, objektívne a pravidelne, na tomto hodnotení sa popri veliteľoch aktívne zúčastňujú politické orgány, politickí pracovníci, organizácie KSČ a SZM. Pri vyhodnocovaní výsledkov socialistickej súťaže je nevyhnutné zohľadňovať nielen stupeň naplnenia exaktne merateľných kritérií, ako napríklad počet brigádnických hodín, počet darcov krvi, atď., ale tiež kritériá, ktorých stupeň naplnenia je možné posúdiť len empiricky. Sem môžeme zaradiť napríklad ideovo-politické a morálne ciele — plnenie patrónovaných zmlúv, rast kvalifikácie, výmenu skúseností s družobnými jednotkami Sovietskej armády a pod.

Formalizmus v svojich dôsledkoch vedie v socialistickom súťažení k narušeniu vzťahov k proklamovaným cieľom a hodnotám, ku ktorým je zamerané, a tiež k tým, ktorí sú za takýto formálny charakter súťaženia zodpovední. Formalizmus v socialistickom súťažení je jednou z hlavných príčin utvárania vzťahov nedôvery, nevšímavosti medzi veliteľom a podriadenými, nezdravého pesimizmu a porazenectva pri plnení náročných úloh.

Jednou z významných možností, ako zamedziť vzniku a prejavom formalizmu v socialistickom súťažení je tvorivé využívanie všetkých jeho rozmanitých foriem, od organizovania krátkodobých súťaží až po dlhodobú socialistickú súťaž, ktorej

cieľom je získanie titulu Vzorný vojak a Vzorná jednotka. Krátkodobé súťaže sú jedným z najúčinnějších prostriedkov, ktorými môže v krátkom čase výrazne zvýšiť jednak stupeň zvládnutia jednotlivých prvkov bojovej činnosti v predmetoch bojovej a politickej prípravy, ale tiež stupeň smelosti vojenského kolektívu.

Skúsenosti z praxe ukazujú, že krátkodobá súťaž je uplatniteľná takmer vo všetkých oblastiach života vojenskej jednotky — musí byť však dôkladne pripravená. Veliteľ si najprv musí ujasniť cieľ, ktorý chce prostredníctvom súťaže dosiahnuť, podľa cieľa voľiť zodpovedajúce formy, metódy a prostriedky na jej uskutočnenie a čo je veľmi dôležité, musí si získať podporu celého kolektívu, podnietiť medzi podriadenými záujem o oblasť, v ktorej je súťaž organizovaná, chuť do súťaženia. Kde sa nepodariť získať väčšinu príslušníkov jednotky a súťaženie sa stane záležitosťou úzkeho okruhu záujemcov — spravidla najlepších vojakov v danom odbore a členov rotného aktívu, tam súťaž nebude plniť svoju úlohu, nebude pôsobiť aktivizujúco. Krátkodobé súťaže treba organizovať systematicky, tak aby tvorili súčasť širšie koncipovanej dlhodobej socialistickej súťaže, zabezpečiť ich vzájomnú súvislosť a podmienenosť, dodržiavanie zásad postupnosti a zvyšovania náročnosti úloh, aby ich plnením sa neprestajne rozvíjala aktivita a iniciatíva všetkých príslušníkov vojenského kolektívu, pričom táto aktivita by mala logicky vrcholiť ku koncu výcvikového obdobia, keď jednotka plní najdôležitejšie a najzodpovednejšie úlohy. Pri správnej organizácii socialistickej súťaže zblížuje ľudí, napomáha utvárať v nich kolektívnosť, zodpovednosť, tvorivosť a vytvára možnosti pre realizáciu princípů — „jeden za všetkých — všetci za jedného“ — v praxi.

Z výchovnej praxe známe, že pôsobenie veliteľa jednotky býva spravidla zamerané na prácu s aktívom, čiže najvyššími príslušníkmi a na prácu s najslabšími príslušníkmi kolektívu, na ich prevýchovu. Výchovnej pozornosti však uniká tzv. „stred“, teda vojaci, ktorí vo všeobecnosti nedosahujú ani výborné ani príliš slabé výsledky, nijako zvlášť nevyčníkajú a často sa len „vezú“. Takýchto priemerných členov kolektívu býva pomerne veľký počet. Preto z hľadiska mobilizácie tvorivých síl celého kolektívu je veľmi dôležité, na ktorú stranu sa tento priemer obráti, ktorým smerom sa pohne, či sa títo vojaci stanú aktívnymi účastníkmi socialistickej súťaže, alebo brzdou jeho rozvoja.

Pri riešení tejto zložitej úlohy — získavaní väčšiny príslušníkov kolektívu jednotky však veliteľ nie je osamotený. Môže sa opierať o pôsobenie vznikajúceho a rozvíjajúceho sa aktívu a tiež o pomoc straníckej a zväzackej organizácie.

Spolupráca veliteľa so zväzackou organizáciou, ktorá svojou činnosťou aktívne ovplyvňuje všetky oblasti života jednotky **Organizácia SZM** je významnou oporou veliteľa, ale možnosti jej vplyvu nie sú vždy v praxi celkom docieňované. Ukazuje sa potrebným skvalitnenie riadenia organizácií SZM, v prehľbovaní ich vplyvu na proces výchovy v jednotke s dôrazom na zvyšovanie príkladnosti členov SZM, smerovanie kolektívu jednotky a prehľbovanie súdružských vzťahov, na boj proti faľošnému kamarátsstvu a porušovaniu noriem vojenskej disciplíny. V popredí stojí úloha, aby zväzacké organizácie lepšie ovplyvňovali verejnú mienku a vzťahy vo vojenských kolektívoch, nezmieriteľne postupovali proti narušovateľom disciplíny, viedli vojenskú mládež k zodpovednosti, sebadisciplíne, schopnosti odstraňovať vlastné chyby a sebekriticky hodnotiť svoje konanie — bolo zdôraznené na celoarmádnej konferencii SZM po II. zjazde SZM v roku 1977.

V procese rozvoja uvedomelej aktivity a iniciatívy vojakov, mobilizácie ich tvorivých síl, zohráva významnú úlohu objektívne, pravidelné hodnotenie plnenia prijatých záväzkov. Posilňuje vedomie dôvery vo vlastné sily a istoty o správnosti prijatých opatrení, povzbudzuje túžbu po ďalších úspechoch. Usmerňovanie aktivity podriadených, postupne od čiastkových podnetov činnosti — ako napr. pozitívne hodnotenie, odmeny ktoré nasledujú za splnením blízkych, bezprostredných cieľov, postupuje k vytyčovaniu cieľov vzdialenejších, k závažnejším perspektívam v ich vojenskom živote, ktoré sú schopné podnietiť ich trvalú aktivitu, **vytváranie perspektívnych línií** pre celý kolektív jednotky („zajtrajšej radosti“, podľa A. S. Makarenka) považujeme za nevyhnutnú podmienku ďalšieho rozvoja vojenského kolektívu.

Spoločné ciele, záujmy a hodnoty sa stávajú hybnou silou činnosti každého jednotlivca, jeho vnútorným presvedčením len vtedy, ak popri verbálnom stotožnení sa a pochopení došlo v psychike vojaka k hlbokému zvŕtnutiu týchto hodnôt, k ich premene na charakteristické vlastnosti vojaka. Vytvorenie vnútorného systému motívov, postojov, orientácií a aspirácií, sa stáva hybnou silou konania a

správania sa jednotlivcov, výrazne ovplyvňuje aj proces rozvoja socialistickej súťaže.

Výchovný význam socialistickej súťaže je ovplyvňovaný aj jej formálnou stránkou. Už v okamihu samčného uzatvárania socialistickej záväzku, ako verejne proklamovaného, oficiálne registrovaného osobného cieľa, ktorý si každý príslušník vojenského kolektívu stavia pred celým kolektívom, v určitej slávnostnej atmosfére, sa zvyšuje pocit zodpovednosti každého jednotlivca voči celému kolektívu. Upevňuje sa vedomie, že prípadné nesplnenie záväzku by viedlo ku strate dôvery zo strany kolektívu, ku zníženiu jeho vážnosti a autority v očiach svojich druhov a v očiach svojho veliteľa.

K vytváraniu slávnostného rámca je možné vhodne využívať rôzne významné dni a výročia nielen celospoločenského dosahu, ale i významné dni jednotky, ktoré tvoria súčasť jej pozitívnych tradícií. Súdržská pomoc a zdravá vnútrokolektívna atmosféra pomáhajú jeho príslušníkom vyvíjať potrebnú vôľovú aktivitu a snahu prekonať seba samého pri plnení svojho záväzku.

A. S. Makarenko nazýval tradície sociálnym tmeľom kolektívu. „Nič tak neupevňuje kolektív ako tradície. Vychovať tradície a udržať ich — to je neobyčajne dôležitá úloha výchovnej práce.“ (Makarenko, A. S.: Spisy, sv. 5. Praha, SPN 1954, s. 89.) Tradície socialistickej súťaže, ktoré sú v našej socialistickej armáde bohato rozvinuté vnášajú do života vojenských kolektívov charakteristický prvok

aktivity, tvorivého elánu, spájajú ich do jedného celku.

Čím viac takýchto tradícií vo vojenských kolektívoch existuje, tým pevnejšie sú putá, ktoré spájajú ich príslušníkov. Treba preto uvedomelo a trpezlivo, postupne vnútrokolektívne tradície vytvárať, upevňovať a opakovať všetky pozitívne javy a skutočnosti, udalosti v bojovej a politickej príprave a vo voľnom čase. Sú to napríklad také tradície jednotky: najlepšia v bojových ostrých streľbách, najlepšia v telesnej príprave, v plavbách bojových vozidiel, najlepšia v udržiavaní poriadku v ubytovacích priestoroch, v pochodovom speve a pod. Možno sem zaradiť aj tradíciu konania významných športových alebo spoločenských podujatí, slávnostného vyhlasovania socialistickej záväzku a ich vyhodnocovanie.

V kolektívoch, ktoré sa vyznačujú bohatými pozitívnymi tradíciami, sa pojmy „naša rota“, „naš útvár“, vyslovujú s hrdosťou, a sú súčasťou vedomia každého vojaka, prejavom vzťahov úcty a dôvery v síly kolektívu.

Rozvoj aktivity a iniciatívy vojakov, mobilizácia ich tvorivých síl formou socialistickej súťaže je významnou a náročnou úlohou všetkých vojenských vychovávateľov, vojenských kolektívov, strážnických a mládežníckych organizácií. Je nevyhnutnou podmienkou úspešného plnenia výchovných a výcvikových cieľov, vytýčených v základných vojenských a vojenskopolitických dokumentoch, dosahovania vysokej úrovne bojovej pripravenosti jednotiek a útvarov našej armády.